

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ СПРАВЕДЛИВОГО СУДУ

Олена КОНОНЕЦЬ

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного цивільного та комерційного права
ДВНЗ «Державний торговельно-економічний університет»
адвокат, керівник
Адвокатського бюро «Олена Кононець і партнери»
м. Київ, Україна*

Мілена РАЧИЧ

*студентка
ДВНЗ «Державний торговельно-економічний університет»
М. Київ, Україна*

Цифровізація комунікації, документообігу та фіксації юридично значущої інформації істотно змінила доказову базу цивільного процесу. Проте електронна форма сама по собі не надає відомостям належної процесуальної якості. У сучасній українській доктрині електронні докази обґрунтовано розглядаються як самостійний вид доказів, специфіка якого не дозволяє зводити їх до письмових або речових доказів¹. Європейський стандарт справедливого суду також виходить не з технічної форми носія, а з того, чи забезпечено змагальність, рівність сторін і реальну можливість ознайомитися з доказом та висловитися щодо нього². Цифровізація доказування не спрощує, а підвищує вимоги до процесуальної перевіреності електронного матеріалу.

Нормативним ядром українського регулювання є стаття 100 Цивільного процесуального кодексу України. Вона визначає електронні докази як інформацію в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, які мають значення для справи, включно з електронними документами, фото-, відео– та звукозаписами, веб-сайтами, текстовими, мультимедійними і голосовими повідомленнями, метаданими та базами даних³. Та сама стаття встановлює форму їх подання: в оригіналі або в електронній копії, засвідченій кваліфікованим електронним підписом;

¹ Парасюк, М. В. (2025). Електронні (цифрові) докази в цивільному процесі. Аналітично-порівняльне правознавство, (4, ч. 1), 387–392. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.60>

² European Court of Human Rights. (2025, August 31). Guide on Article 6 of the Convention – Right to a fair trial (civil limb). <https://ks.echr.coe.int/web/echr-ks/article-6-civil>

³ Верховна Рада України. (2004, 18 березня). Цивільний процесуальний кодекс України (Закон України № 1618-IV). Законодавство України. <https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15>

подання паперової копії допускається, але вона не є письмовим доказом. Процесуальне значення такого доказу прямо пов'язане з можливістю перевірити оригінал: якщо відповідність копії оригіналу поставлено під сумнів, а сам оригінал не подано, доказ не береться судом до уваги. Такий підхід підтверджується і практикою Верховного Суду: у справі № 568/879/17 паперові копії знімків екрана не були взяті до уваги через неподання оригіналів, тоді як у справі № 753/10840/19 суд визнав належними і допустимими скріншоти повідомлень та роздруківки з Viber, досліджені у сукупності з іншими матеріалами справи⁴.

Центральною аналітичною проблемою залишається оцінка електронного доказу. За висновком С. С. Короля та О. В. Колісник, така оцінка концентрується навколо чотирьох критеріїв: достовірності, належності, допустимості та достатності⁵. Достовірність пов'язується з можливістю встановити реальні обставини справи на підставі конкретного цифрового носія; електронний підпис при цьому виступає однією з гарантій автентичності та цілісності доказу. Належність визначається зв'язком із предметом доказування, а допустимість – законним способом одержання та належною процесуальною формою подання. О. М. Перунова додатково показує, що специфіка електронного доказу залежить не лише від змісту відомостей, а й від технічних характеристик носія, способу фіксації та якості відтворення інформації⁶. Звідси випливає, що електронний доказ не може прийматися за спрощеною логікою лише через цифровий формат: він вимагає посиленого контролю за походженням, цілісністю, контекстом створення та процесуальною відтворюваністю.

Європейський процесуальний контекст підсилює ці вимоги. Регламент (ЄС) 2020/1783 спрямований на поліпшення, спрощення та прискорення співробітництва між судами держав-членів у збиранні доказів у цивільних і комерційних справах; він замінив попередній Регламент № 1206/2001 з 1 липня 2022 року. Регламент передбачає три способи збирання доказів між державами-членами: через запитуваний суд, шляхом безпосереднього збирання доказів запитуючим судом та через дипломатичних агентів або консульських посадових осіб; з 1 травня 2025 року обов'язковим засобом передавання запитів і форм став децентралізований ІТ-системний обмін, а для збирання доказів у режимі відеоконференції використовується спеціальна форма N⁷. Отже,

⁴ Верховний Суд. Поняття електронних доказів: Презентація судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Н. Ю. Сакари. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Sakara_prez.pdf

⁵ Король, С. С., & Колісник, О. В. (2024). Електронні докази: Критерії їх оцінки. Юридичний науковий електронний журнал, (4), 158–160. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/35>

⁶ Перунова, О. М. (2025). Характерні особливості електронного доказу у цивільному судочинстві. Юридичний науковий електронний журнал, (4), 140–142. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/31>

⁷ European Parliament & Council of the European Union. (2020, November 25). Regulation (EU) 2020/1783 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters (recast). <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/1783/oj/eng>

цей регламент важливий не тому, що він безпосередньо застосовується в Україні, а тому, що він демонструє європейську модель: швидкість і технологічність доказування допускаються лише за умови надійності, безпеки комунікації та збереження процесуальних гарантій.

Короткий порівняльний контекст підтверджує конвергентність цього підходу. Матеріали Європейського порталу електронного правосуддя показують, що в Польщі для цілей Регламенту 2020/1783 компетентними щодо збирання доказів є лише суди, тобто технологічні інструменти не витісняють судову процесуальну форму⁸. В Естонії, своєю чергою, прямо вказано, що збирання доказів шляхом відеоконференції за статтею 20 Регламенту здійснюється за умови наявності відповідної технології та застосовується разом із правилами національного цивільного процесу⁹. Навіть у державах-членах цифровізація доказування не руйнує процесуальну форму, а вбудовується в неї. Українським інфраструктурним аналогом такого підходу є Положення про порядок функціонування окремих підсистем ЄСІТС, відповідно до якого підсистема «Електронний суд» забезпечує обмін процесуальними документами, письмовими та електронними доказами¹⁰. Разом із тим практична реалізація цього режиму залежить від технічної сумісності файлів із підсистемою: офіційні інструкції користувача прямо вказують на обмеження щодо розміру, формату та інших характеристик додатків, а також на використання кваліфікованого електронного підпису для подання документів¹¹. Проблема електронних доказів охоплює не лише допустимість у процесуальному сенсі, а й реальну технічну здатність сторони належно подати й відтворити такий доказ у суді.

Отже, правове значення електронного доказу в цивільному судочинстві визначається не його цифровою природою як такою, а процесуально гарантованою можливістю встановити його походження, перевірити цілісність, оцінити належність і допустимість та забезпечити кожній стороні реальну можливість висловитися щодо його змісту й автентичності. За таких умов електронний доказ узгоджується з європейським стандартом справедливого суду, а цифровізація цивільного процесу не підміняє процесуальні гарантії, а підсилює їх.

⁸ European e-Justice Portal. Taking of evidence: Poland. https://e-justice.europa.eu/topics/court-procedures/civil-cases/taking-evidence/pl_en

⁹ European e-Justice Portal. Taking evidence by videoconference: Estonia. https://e-justice.europa.eu/topics/court-procedures/videoconferencing/taking-evidence-videoconference/ee_en

¹⁰ Вища рада правосуддя. (2021, 17 серпня). Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (Рішення № 1845/0/15-21). Законодавство України. <https://zakon.rada.gov.ua/go/v1845910-21>

¹¹ Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система. (n.d.). Інструкція користувача підсистеми «Електронний суд» ЄСІТС. https://wiki.court.gov.ua/images/e/4/Інструкція_користувача_Електронного_суду_ЄСІТС.pdf